КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

2023 год

ДАВЕДКА ДЛЯ ЖУРЫ

10 клас
Варыянт 1

Заданне 1.

Часціны мовы, да якіх належаць амаформы	**Словазлучэнні (сказы), якія ілюструюць лексічнае значэнне амаформаў (прыкладныя варыянты)**	**Падзел на марфемы**
праліў – назоўнік	*шырокі праліў*	*пра-лі-ў* (прыстаўка, корань, суфікс, нулявы суфікс, нулявы канчатак)
праліў – дзеяслоў	*праліў сваю кроў*; *праліў святло*	*пра-лі-ў* (прыстаўка, корань, суфікс, нулявы канчатак)
тром – лічэбнік (д. скл.)	*тром вучням*	*тр-ом* (корань, канчатак)
тром – дзеяслоў	*тром стол*	*тр-ом* (корань, канчатак)
замок – назоўнік	*адрамантаваць замок*	*за-мок* (прыстаўка, корань, нулявы канчатак)
замок – дзеяслоў (пр. ч.)	*замок пад дажджом*	*за-мок* (прыстаўка, корань, нулявы суфікс, нулявы канчатак)
апёк – назоўнік	*балючы апёк*	*а-пёк* (прыстаўка, корань, нулявы суфікс, нулявы канчатак)
апёк – дзеяслоў (пр. ч.)	*апёк руку*	*а-пёк* (прыстаўка, корань, нулявы суфікс, нулявы канчатак)

За кожную правільна запоўненую ячэйку – 0,25 бала.

Заўвага! У адпаведнасці з прапанаванымі словамі могуць прыводзіцца іншыя прыклады амаформаў, напрыклад: *калі (дзеяслоў) – калі (прыслоўе), калі (дзеяслоў) – калі (злучнік)*. ***Галоўнае патрабаванне – наяўнасць амаформы (не лексічнага амоніма, не амографа, не амафона)!***

Заданне 2.

Фразеалагізм	Значэнне	Кампанент	+
танцаваць ад ...	‘пачынаць з самага прывычнага, паўтараючы ўсе дзеянні з самага пачатку’	*парога*	
		дзвярэй	
		акна	
		печы	+
		прыпечка	
... рубель	‘вялікі, але лёгкі заробак’	*залаты*	
		доўгі	+
		кароткі	
		важкі	
		лёгкі	
падвесці пад ...	‘хітрасцю, падманам ставіць каго-н. у цяжкае, непрыемнае становішча’	*турму*	
		царкву	
		манастыр	+
		сцяну	
		мур	
аж ... шуміць	‘лепей, мацней быць не можа’	*пушча*	
		дуброва	
		лес	
		бор	
		гай	+
стаяць на адной ...	‘займаць аднолькавае становішча, быць роўным у якіх-н. адносінах’	*назе*	
		дошцы	+
		прыступцы	
		лесвіцы	
		пасадзе	
... у (ў) галаве	‘хто-н. бесталковы, някемлівы’	*мякіна*	+
		каша	
		вецер	
		пустата	
		дурасць	

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 3.

Склон і лік	Словы	Граматычныя формы
Родны, множны	*з’ява*	–
Родны, множны	*далонь*	***далоней / далоняў***
Месны, адзіночны	*гай*	–
Творны	*грудзі*	***грудзьмі / грудзямі***
Родны, множны	*вясна*	***вёсен / вёснаў***
Месны, адзіночны	*бераг*	–

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 4.

Слова з тэксту	**Лексіка-граматычная і граматычная характарыстыка**	**Выпраўленне памылкі (пры яе наяўнасці)**	**Тлумачэнне памылкі (пры яе наяўнасці)**
некалькі[1]	Прыслоўе: акалічнаснае меры і ступені	*Некалькі* – займеннік	Слова *некалькі* ў прыведзеным кантэксце з’яўляецца няпэўным (неазначальным) займеннікам, паколькі абазначае няпэўную колькасць
першы[2]	Прыметнік: якасны, поўны	*Першы* – лічэбнік	У прыведзеным кантэксце слова *першы* паказвае на парадак пры пералічэнні, а значыць, з’яўляецца лічэбнікам
адзенне[3]	Назоўнік: II скланення, у форме множнага ліку	У форме адзіночнага ліку	Назоўнік *адзенне* зборны, паказвае сукупнасць аднародных прадметаў як адзінае цэлае, па ліках не змяняецца
калі[4]	Прыслоўе: акалічнаснае часу, невытворнае	*Калі* – гэта злучнік	Слова *калі* ў значэнні ‘ў той час як’ з’яўляецца злучнікам
менавіта[5]	Часціца: сэнсавая, узмацняльная	Правільна	–
памятайце[6]	Дзеяслоў: пераходны, у форме будучага часу	Час не вызначаецца	Для дзеясловаў у форме загаднага ладу час не вызначаецца

За кожны правільны радок – 1 бал (0,5 бала за выпраўленне памылкі і 0,5 бала за яе тлумачэнне або 1 бал за сцвярджэнне правільнасці ў адпаведным прыкладзе).

Заўвага! Магчымыя іншыя правільныя тлумачэнні дапушчаных памылак.

Заданне 5.

Слоўнікавы артыкул	**З якога слоўніка ўзяты артыкул?**
АДЭКАЛОН. Спіртавы раствор розных пахучых рэчываў, які выкарыстоўваецца як парфумерны сродак.	тлумачальны / тэрміналагічны (хімія, касметалогія)
АДЭКАЛОН. Запаз. у XIX ст. з франц. м., дзе *eau de Cologne з'*яўляецца ўстойлівым словазлучэннем “вада з Кёльна”, “кёльнская вада”.	слоўнік запазычаных слоў / этымалагічны (слоўнік паходжання слоў)
АДЭКАЛОН. Слова ўтворана са складнікаў *eau* (вада), *de* (прыназоўнік роднага склону), *Cologne* (Кёльн); *невытв.*; адэкалончык, адэкалонны, адэкалоніць, адэкалоніцца, наадэкалоніцца.	словаўтваральны
АДЭКАЛО́Н *м. НВ* адэкало́н, *РД* адэкало́ну, адэкало́нам, адэкало́не; *мн. НВ* адэкало́ны, адэкало́наў, адэкало́нам, адэкало́намі, адэкало́нах.	граматычны / арфаграфічны / Слоўнік беларускай мовы

Агульная задача (варыянт адказу): Прывядзенне цэлай сукупнасці звестак пра словы, што выклікаюць пэўныя цяжкасці ў напісанні, вырашае задачу забеспячэння гэтых слоў такім гісторыка-лінгвістычным каментарыем, які павышае правапісную кампетэнтнасць носьбітаў мовы, паколькі веданне паходжання і асаблівасцей адаптацыі таго ці іншага запазычанага слова да сістэмы беларускай мовы робяць празрыстай яго ўнутраную структуру, якая можа абумоўліваць пэўныя нюансы напісання адпаведнай лексічнай адзінкі.

За кожнае правільнае вызначэнне слоўніка – 1 бал, за прынцыпова правільнае вызначэнне агульнай задачы – 1 бал.

Заданне 6.

Формула правільная для сказаў **1**, **2**, **4**.

За кожнае правільнае вызначэнне праўдзівасці / непраўдзівасці формулы – 1 бал.

Заданне 7.

ПРЫКЛАДНЫ ВАРЫЯНТ ПЕРАКЛАДУ:

Прыгодніцкі (экстрэмальны) турызм звязаны з вялікімі фізічнымі нагрузкамі і эмацыянальным напружаннем, з рызыкай і прыгодамі. Ён уяўляе сабой своеасаблівы спосаб адпачынку ў асабліва прывабных і не кранутых гаспадарчым засваеннем месцах з займаннем незвычайнымі і рызыкоўнымі відамі дзейнасці. Прыгодніцкія туры належаць *(адносяцца)* да разраду элітарнага адпачынку. Падобныя падарожжы патрабуюць значных затрат *(выдаткаў)*, тым не менш попыт на іх няўхільна расце.

За кожную памылку (любога тыпу) ад максімальнай колькасці балаў адымаецца 0,5 бала, але павінна атрымацца не менш за 0 (нуль) балаў.

Заданне 8.

Тэрмін	Азначэнне тэрміна	Нумары прыкладаў
Амфібрахій	трохскладовая стапа з націскам на другім (сярэднім) складзе	3, 5
Актава	васьмірадковы верш, які часцей за ўсё пішацца пяцістопным або шасцістопным ямбам і рыфмуецца па схеме абабабвв	2
Рытарычнае пытанне	пытанне, якое не патрабуе адказу, заключае ў сабе сцвярджэнне	6
Анафара	паўтарэнне аднолькавых гукаў (слоў, выразаў) у пачатку вершаваных радкоў або суседніх строф	1, 4

За прынцыпова правільнае азначэнне кожнага тэрміна – 0,5 бала, за правільнае вызначэнне месца прыклада – 0,5 бала.

Заданне 9.

Сцверджанне	Праўдзівае/ непраўдзівае
“Песня пра зубра” Міколы Гусоўскага была напісана ў XVI ст.	+
Большасць даследчыкаў сёння прыпісвае аўтарства паэмы “Тарас на Парнасе” Канстанціну Вераніцыну	+
Пяру Яна Чачота належаць наступныя вершы “Покуль сонца ўзыдзе…”, “Мая дудка”, “Пад мачтай”	
Янка Купала быў рэдактарам газеты “Наша доля”	
Цётка – адна з пачынальніц жанру дарожнага эсэ ў беларускай літаратуры XX ст.	+
Помнік Янку Купалу пастаўлены ў Нью-Ёрку	+
Дзеянне паэмы “Бандароўна” Янкі Купалы адбываецца на тэрыторыі Расіі	
Якуб Колас вядомы як паэт і празаік	+
Максім Гарэцкі нарадзіўся на Міншчыне	
Большасць дзейных асоб апавядання “Роднае карэнне” Максіма Гарэцкага мелі рэальных прататыпаў	+
Галоўным героем апавядання “На пыльнай дарозе” Кузьмы Чорнага з’яўляецца дванаццацігадовы падлетак	+
У цэнтры ўвагі аповесці “Жураўліны крык” Васіля Быкава лёс шасці чалавек, якіх звязала вайна	+
Уладзімір Караткевіч ніколі не пісаў п’ес	
Яўгенія Янішчыц з’яўляецца аўтарам наступных радкоў: “…Любоў мая, ты песня, і маркота, // І спелы бор, і вольны гон ракі”	+

За кожнае правільнае вызначэнне праўдзівасці/непраўдзівасці сцверджання – 0,5 бала.

Заданне 10.

Пісьменнік: Якуб Колас

За правільна вызначанае імя – 0,5 бала, за кожнае правільна вызначанае месца – 0,5 бала, за беспамылковае вызначэнне аб'ектаў агляду кожнага месца – 1 бал, за часткова правільнае вызначэнне аб'ектаў агляду – 0,5 бала.

Рэклама ацэньваецца наступным чынам:

1 бал	*Тэкст мае адрасны характар (для вучняў старшых класаў), эфектыўны з пункту погляду мэты (пабуджае падарожнічаць па прапанаваным маршруце), вытрыманы стылёва.*
0,5 бала	*Тэкст або не мае адраснасці, або не з'яўляецца эфектыўным з пункту погляду мэты (не пабуджае падарожнічаць па прапанаваным маршруце), або стылёва не вытрыманы.*
0 балаў	*У тэксце адсутнічаюць або 2, або 3 з прапанаваных вышэй кампанентаў*